

“C’EST LA POSITION QUI FAIT L’HOMME”

EEN GESPREK MET MEVROUW DR. W. MINIS – VAN DE GEYN NAAR AANLEIDING VAN DE 50e STERFDAG VAN RECTOR JOS. CREMERS

Frans Coolen, La Fontainestraat 43, 5924 AX Venlo

“Rector Cremers, wij zullen uw werk voortzetten, wij zullen trachten uit uw voorbeeld de energie te putten die hiervoor nodig is en vooral aan de jongeren onder ons zou ik willen voorhouden: zie wat één mens kan bereiken die met zoveel liefde de schone Natuur Gods heeft bewonderd en deze bewondering heeft willen verder dragen aan ons, zijn opvolgers. Moge hij voor U een voorbeeld zijn ter navolging en moge God hem het loon schenken dat hij verdiend heeft. Hij ruste in vrede.”

Met deze woorden sloot C. Willemse, toenmalig voorzitter van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, de toespraak af die hij hield op de herdenkingsbijeenkomst van Rector P. Jos. Cremers, kort na diens overlijden op 28 december 1951. De belangstelling op die bijeenkomst was groot. Er waren veel prominente vertegenwoordigers aanwezig uit de natuurwetenschappelijke, kerkelijke en industriële wereld, alsook van overheidswege. Rector Cremers had tot ver buiten de Limburgse grenzen naam gemaakt als oprichter en eerste voorzitter van het Natuurhistorisch Genootschap en als stichter en eerste conservator van het Natuurhistorisch Museum Maastricht. De vele contacten die hij had, getuigen van zijn veelzijdigheid. Met meerdere hoogleraren voerde hij een correspondentie over wetenschappelijke

onderwerpen van uiteenlopende aard over zowel de ‘levende’ als ‘niet-levende’ natuur. Ondanks het ontbreken van een academische opleiding werd hij gewaardeerd om het wetenschappelijke niveau van zijn inbreng. Zijn contacten met de overheid wijzen op de organisatorische en bestuurlijke vaardigheden die hij aanwendde voor de ‘bedrijfsvoering’ van het Genootschap en het Museum. Hij was dus een netwerker van de eerste orde. Zijn heldere artikelen in het Natuurhistorisch Maandblad waarvan hij redacteur was, de vele rondleidingen die hij gaf in het Museum en de presentaties op de maandelijkse vergaderingen onderstrepen zijn didactische kwaliteiten.

Hij moet dus wel een bijzonder mens geweest zijn. In feite een natuurtalent, zowel

letterlijk als figuurlijk. Zijn kennis over de natuur kwam pas tot ontwikkeling toen hij kort na zijn priesterwijding in 1899 tot biologielaar werd benoemd op de abdij Rolduc in Kerkrade. Hij was niet in de *‘l’histoire naturelle’* geschoold, en was dan ook door die benoeming verrast. Maar op Rolduc gold het devies *“c’est la position qui fait l’homme”*, ofwel *“de positie maakt de man”*, een uitspraak die lijkt op het gezegde *“kleden maken de man”*. In geval van Rector Cremers waren het nadrukkelijk niet de kleden die de man maakten. Hoewel hij een groot gedeelte van zijn leven liep in priestergewaad, lag een kerkelijke loopbaan minder in zijn lijn en was het daadwerkelijk zijn leraarpositie op Rolduc die de aanzet gaf tot zijn natuurwetenschappelijke en seculair bestuurlijke ontwikkeling. Rolduc was de voedingsbodem waarin door de combinatie van de wetenschappelijke en bestuurlijke gedrevenheid van Rector Cremers de kiem werd gelegd voor twee oude en tevens nog springlevende organisaties.

Over Rector Cremers is al veel geschreven in het Maandblad (zie de literatuurlijst). Een herhaling hier van zijn biografie is dan ook niet op zijn plaats. Willen we een impressie krijgen van hem als persoon dan kan dat het best van iemand die hem persoonlijk heeft meegemaakt. Er zijn echter niet veel mensen meer in leven die Rector Cremers hebben gekend. Een van de weinigen is mevrouw W. Minis - van de Geyn. Zij heeft jarenlang intensief met hem samengewerkt en heeft bovendien een vooraanstaande rol gespeeld in zowel het Museum als het Genootschap. Om kort te gaan, mevrouw Minis - van de Geyn heeft in 1939 de Rector als conservator opgevolgd en heeft die functie tot 1948 bekleed. Van 1945 tot 1953 en van 1967 tot 1973 was zij hoofdredacteur van het Natuurhistorisch Maandblad, en initiatiefneemster van de

FIGUUR 1

Rector Cremers en Mej. Van de Geyn op kasteel Neercanne in 1944. De foto is gemaakt door de toenmalige pastoor van Kanne.

reeks 'Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap'. Ook is zij vele jaren bestuurslid van het Genootschap geweest. Op 15 december j.l. had ik een gesprek met haar in aanwezigheid van haar zoon Servé.

Hoewel bijna 92 jaar oud, woont mevrouw Minis nog steeds zelfstandig. Haar woning is één van de oudste huizen van Maastricht en staat bekend onder de naam 'Huys op den Jeker'. Dit moet letterlijk worden opgevat, het huis is boven de Jeker gebouwd, dat wil zeggen de Jeker stroomt er onderdoor. De achterkant grenst aan de tuin van het Museum. Deze 'ambtswoning' bewoont zij al sinds 1939. Daardoor wordt de verbondenheid van haar met het Museum nog eens extra benadrukt. In de woonkamer staat de 'zedeleer' van de Rector, een sjeke zetel van hout waarin hij vaak zat. Het is een erfstuk dat mevrouw Minis nog dagelijks herinnert aan de tijd dat ze veel met de Rector te maken had.

We praten afwisselend over de Rector en haarzelf, hun levenswandel is een lange tijd immers nauw verweven geweest. Natuurlijk gaat het over hoe ze elkaar hebben leren kennen. Mejuffrouw Van de Geyn studeerde in de dertiger jaren paleontologie op de Faculteit Wis- en Natuurkunde (Biologie) van de Rijksuniversiteit Leiden. "Het allereerste begin is feitelijk geweest toen in Elsloo bij het graven van het Julianakanaal een hele hoop grind werd opgegraven, en in dat grind zaten allerlei haaietanden, flink afgesleten en wel. Hier wist men er geen raad mee en Rector Cremers heeft toen aan professor van der

Vlerk in Leiden geschreven en gevraagd "weet u niet iemand die zich daar over kan ontfemen?". En zodoende ben ik al in Leiden begonnen met die karrenvrachten uit Elsloo". Deze 'karrenvrachten' hebben na zorgvuldig determinatiewerk geleid tot een proefschrift met de titel *'Das Tertiär der Niederlanden, mit besonderer Berücksichtigung der Selachierfauna'*, waarop mejuffrouw Van de Geyn in 1937 promoveerde tot doctor in de Wis- en Natuurkunde. Rector Cremers was bij de promotie aanwezig. Dat was heel bijzonder, omdat hij slechts bij hoge uitzondering op reis ging. Na haar promotie heeft dr. Van de Geyn museumervaring opgedaan aan het Rijksmuseum voor Geologie en Mineralogie in Leiden en het Geologisch Instituut aan de Technische Hogeschool in Delft.

De relatie tussen Leiden en Maastricht was hecht. Toen de Rector 65 jaar werd, moest hij met pensioen en werd een opvolger voor hem als conservator gezocht. Wat hem betreft, was mejuffrouw Van de Geyn favoriet. Hij bracht haar kandidatuur bij de Gemeente Maastricht met verve onder de aandacht en, al ging het niet zonder slag of stoot, zij nam in 1939 op 29-jarige leeftijd zijn plaats in. Dat was, zeker in die tijd, een bijzondere positie voor een jonge vrouw. De toenmalige secretaris G. Waage schreef een warm welkomstwoord in het Maandblad.

Vanuit een wetenschappelijke onderzoeksfunctie in de Randstad stapte dr. Van de Geyn in de verantwoordelijkheid van leidinggeven van het Museum. Zij zag niet tegen die

functie op. "Nou ja, dat ben je al vijf jaar gewend, dat werk. Ik had in Leiden al heel veel contact gehad vanwege dat Elsloo materiaal en dus kende ik al veel mensen. En vroeger had je in zo'n functie al het nodige gezag". Ongetwijfeld heeft Rector Cremers een variant van de spreuk laten gelden dat ook op hem in Rolduc werd toegepast: *"c'est la position qui fait la femme"*!

Vanzelfsprekend had juffrouw Van de Geyn nog veel met Rector Cremers te maken. Hij woonde in de Looiersgracht, dichtbij het Museum, zodat hij daar nog dagelijks kwam. Hun werkrelatie was prima. "Rector Cremers was heel prettig in de omgang, met iedereen. We waren het altijd met elkaar eens. Hij wist dat ik een paar jaar ervaring had, dus alles wat ik deed werd meteen geaccepteerd".

De bibliotheek was tevens zijn werkkamer. Behalve een vergadertafel stond daar ook een bureau, waaraan hij altijd zat. Hij nam daar de post door. Ook besteedde hij veel tijd aan de voorbereidingen voor het Natuurhistorisch Maandblad. Er kwamen veel scholen op bezoek waarvoor hij de rondleidingen verzorgde. 's Avonds waren er veel vergaderingen van het Natuurhistorisch Genootschap. Kortom, de hele week was feitelijk bezet.

De sfeer binnen het Genootschap en Museum had een familiair karakter. Aan bijzondere verjaardagen en ambtsjubilea werd in het Maandblad aandacht besteed. Van Rector Cremers werd onder andere de naamdag ('St. Joseph') gevierd, maar ook zijn verjaardag. Hij kreeg dan altijd bezoek van freule Poswick, de eigenaresse van Château Neercanne. Kort na zijn pensionering bood de freule de Rector een woning aan naast het kasteel, een aanbod dat hij graag aanvaardde.

Vanaf het moment dat hij in 1917 conservator van het museum werd, had de Rector geen formele kerkelijke rol meer. Hij was dus door het bisdom vrijgesteld om zich helemaal aan het Museum en het Genootschap te wijden. Wel hield de Rector als geestelijke zijn verplichtingen en bevoegdheden. Hij liep al-

FIGUUR 2

De grafsteen van Rector Cremers is een grote zwerfkei, die fraai contrasteert met de strakke zerken op de algemene begraafplaats aan de Tongerseweg in Maastricht. In de steen staat gegraveerd: "Als de stemmen zwijgen, spreken de stenen" (foto: Frans Coolen).

tijd in toga, met een band om en een strik achterop. Tot aan zijn vertrek naar Kanne droeg hij dagelijks de mis op bij de zusters Reparatricen, een kloosterorde die nu nog bestaat. Na zijn vertrek naar Kanne droeg hij iedere dag de mis op in een kleine kapel tegenover zijn woning. Voor freule Poswick was vooraan in de kapel een ereplek gereserveerd. "Op zondag woonden ook veel Maas-trichtenaren de mis bij. Zij gingen bij mooi weer per fiets naar Kanne. Het kapelletje zat toen altijd helemaal vol". Rector Cremers was in zijn stad een bekende en gewaardeerde persoonlijkheid. "In die tijd van de opkomst van de SDAP waren er veel mensen die zich hadden afgekeerd van de Kerk. Als die mensen op sterven lagen, dachten ze nog wel eens aan hemel, hel en vagevuur, maar wilden niet de kerk inschakelen. Dan werd wel eens bij avond Rector Cremers gehaald om hen te bedienen en hen gerust te stellen. Dat ging bij hem heel gemakkelijk". Dit alles illustreert de onafhankelijke levensopvatting van de Rector, die voortdurend zijn eigen koers volgde, ook al was dat tegen de richtlijnen in.

De gevolgen van de Tweede Wereldoorlog waren ook voor het Museum goed merkbaar, zij het niet zonder meer in negatieve zin. "Om te beginnen merkte je vooral dat het veel drukker werd in het museum, omdat mensen niet meer op reis konden gaan, dus vrije tijd moest in Nederland doorgebracht worden. Er was vrijwel meteen in het eerste jaar veel meer toeloop. Dit bracht natuurlijk een uitbreiding van de werkzaamheden met zich mee. Er waren wel vaak vrijwilligers, ondergedoken studenten die een of andere collectie wilden bewerken, daar heb ik nogal veel plezier van gehad. Ook werden er veel meer excursies gegeven. Het was een drukke bezigheid om dat allemaal te organiseren. Daar was altijd heel veel animo voor, want er was verder niks te beleven". Hoewel de mogelijkheden beperkt waren, was er in de oorlogsjaren dus in zekere zin sprake van een bloei-periode van het Museum en het Genootschap. De natuurhistorische belangstelling van Duitse kant bleef beperkt tot een eenmalig bezoek van twee of drie hoge militairen die kwamen kijken naar 'die Tierchen Churchill's'. Dat waren Coloradokevers, die hier destijds een plaag waren op aardappelen. Wel is tijdens de oorlogsjaren de beroemde mieren-collectie van pater Wasmann meegenomen. Deze collectie is later weer naar het museum teruggekeerd.

Toen de Rector in Kanne ging wonen, kwam hij veel minder vaak in het museum. Mevrouw Van de Geyn ging wekelijks bij hem op bezoek. Zij bracht hem post en tijdschriften, die zij de week later weer mee terugnam. Wel woonde hij iedere maand in het Museum de maandvergadering bij. Hij kwam dan bijtijds om wat museumzaken door te spreken. De maandvergaderingen begonnen altijd op woensdag om zes uur. Er werd vrijwel niet gesproken over bestuurlijke zaken. "De leden hadden in de loop van de maand wel een of ander leuk plantje gevonden, of een heel aparte vogel gezien. Er waren altijd wel allerlei leuke details van de laatste weken, en dat werd dan op de maandvergadering allemaal te berde gebracht. Af en toe werden ook personen uitgenodigd om een lezing te houden, soms uit Leiden of Amsterdam".

In 1947 is mejuffrouw Van de Geyn getrouwd met Mr. A. Minis, de latere gemeentesecretaris van Maastricht. In die tijd was het bij de overheid voor vrouwen niet toegestaan om na het huwelijk te blijven werken. Mevrouw Minis moest haar functie als conservator dus neerleggen. Zij droeg in 1948 haar werkzaamheden over aan dr. E. M. Kruytzer.

Na de oorlog verhuisde Rector Cremers naar 'Huize Niethuysen', een mooi groot huis in Wijnandsrade. Ook daar heeft mevrouw Minis hem regelmatig bezocht. Zijn gezondheid ging echter achteruit. Toen hij ziek werd, is hij terug naar Maastricht gekomen en is hij opgenomen in het verpleeghuis 'Klevarie'. Tot vlak voor zijn dood had mevrouw Minis dagelijks contact met hem. "Daar heeft hij ook een kamer gehad met zijn eigen spullen. Hij bleef tot het laatste moment voor alles veel belangstelling houden, is tot het laatst echt heel goed bijgebleven". In het St. Elisabeth-tehuis in de Abtstraat is hij overleden. Hij is 78 jaar oud geworden.

Op het einde van ons gesprek gaat mevrouw Minis even naar boven en komt terug met de uitgave 'Kroniek van ruim 16 jaar Natuurhistorisch Museum Maastricht', geschreven door dr. D.G. Montagne, directeur van het Museum van 1964 tot 1980. "Dr. Montagne heeft een kroniek samengesteld over de 16 jaar dat hij aan het museum verbonden was, en ik denk, het is een leuk idee, ik heb ook zo ontzettend veel gegevens van de jaren dat ik in het Museum werkte. Daar heb ik een hele hoop papieren van, maar nog niet samen in verband gebracht. Ik ben daar aan het wer-

ken, dus dat komt! Er zit natuurlijk veel van Rector Cremers tussen. Het wordt de kroniek van de oorlogsjaren van het Museum". Helemaal in lijn met het voornemen waarmee C. Willemse de herdenkingsrede 50 jaar geleden afsloot, is mevrouw Minis nog steeds bezig met het voortzetten van het werk van Rector Cremers. Wij kijken met belangstelling uit naar deze kroniek die ongetwijfeld veel informatie zal bevatten over het Museum, het Genootschap, Rector Cremers en zeker ook mevrouw Minis zelf.

SUMMARY

"C'EST LA POSITION QUI FAIT L'HOMME"

It is now fifty years ago (28 December 1951) that the founder of the *Natuurhistorisch Genootschap in Limburg* and the *Natuurhistorisch Museum Maastricht*, Rector P. Jos. Cremers, died. Mrs W. Minis – van de Geyn, who succeeded him as Director of the Museum, is one of the few persons still alive who knew him very well. In an interview she talks about her memories of working with Rector Cremers and about the way he lived during the last decades of his life.

LITERATUUR

- ANONYMUS, 1924. Ter dankbare hulde aan den WelEerwaarden heer Jos. Cremers op den dag van zijn 25-jarig Priesterfeest. *Natuurhistorisch Maandblad* 13 (3): 29-30.
- KRUYTZER, E.M., 1962. Het Museum 50 jaar Herdenkingsvergadering op woensdag 12 december 1962. *Natuurhistorisch Maandblad* 51 (11/12): 153-165.
- MINIS - VAN DE GEYN, W., 1960. Uit de wordingsgeschiedenis van het *Natuurhistorisch Genootschap in Limburg*. *Natuurhistorisch Maandblad* 49 (9/12): 88-94.
- MINIS - VAN DE GEYN, W., 1985. Rector P. Jos. Cremers (1873-1951). *Natuurhistorisch Maandblad* 74 (11): 197-200.
- NIEUWENHOVEN, P.J. VAN, 1973. Bij een afscheid. *Natuurhistorisch Maandblad* 62 (10): 117.
- PELZERS, E. & F.S. VAN WESTREENEN, 1992. Kroniek van het *Natuurhistorisch Genootschap in Limburg*. Stichting *Natuurpublicaties Limburg*, Maastricht.
- RUMMELEN, F.H. VAN, 1948. Entomologisch nummer opgedragen aan de voorzitter van het *Natuurhistorisch Genootschap*, Rector Jos. Cremers, op zijn 75ste verjaardag. *Natuurhistorisch Maandblad* 37 (5/6): 35-36.
- WAAGE, G.H., 1939. Welkom! *Natuurhistorisch Maandblad* 28 (5): 42.
- WILLEMS, W.J.M.H., 2001. Inventarisatie van het archief van het *Natuurhistorisch Museum Maastricht*. InventarisatierEEKS 13. Dienst OCWS 200, Gemeente-archief Maastricht, Maastricht.
- WILLEMSE, C., E.A., 1952. Herdenking van Rector Cremers. Themanummer *Natuurhistorisch Maandblad* 41 (1/2): 1-12.